

Aras vogelonderzoek, Oost-Turkije

Luc Knijnsberg en Arnold Wijker

In het voorjaar van 2009 zijn wij 2 weken op bezoek geweest bij onze collega's van het Aras Bird Research and Education Center (ABREC). Elk jaar vragen zij (buitenlandse) ringers en assistent-ringers om mee te helpen hun ringstation te bemannen. Dit lukt ze goed, want in de periode dat wij er zaten waren we met 5 ringers: een Turkse ringer, Sedat Inak, de Engelse ringer Richard Taylor, de Keniaanse ringer James Kuria Ndungu en wij als vertegenwoordigers uit Nederland. Dit was iets te veel van het goede gezien de aantallen, maar dat mocht de pret toch niet drukken.

Na een reis via Istanbul landden we in een besneeuwd Kars (Oost Turkije). We werden goed ontvangen en vanaf dat moment heeft de Turkse organisatie, Kars-Igdir Biodiversity Project onder leiding van Dr. Cagan Sekercioglu, alles voor ons geregeld en betaald. Diezelfde middag nog reden we per auto naar het dorp Yukarı Çıyrıklı, Tuzluca, in de provincie Iğdir. Dit boerendorpje ligt aan de Aras rivier, vlak bij de Armeense grens (Coördinaten: 40° 7'9.57"N, 43°34'51.52"E). En natuurlijk zoals enthousiaste ringers betaamt, niet eerst naar het slaapverblijf in het dorp, maar direct naar het ringstation! Daar werden in de schemer nog enkele vangsten binnengedragen, waaronder een Dwergooruil. Avondeten en slapen vonden in het dorp plaats. Er werd voor ons gekookt, dus het was slechts een kwestie van een stevige wandeling (door kikker en paddenland). Wij sliepen aan de rand van het dorp, in een klein gebouwtje met een kamertje in stapelbedden. Ondanks dat daar beddengoed is, raden wij toch aan een slaapzak mee te nemen. Dat goed is n.l. niet altijd schoon.

Figuur 1. Het ringonderkomen van het ARAS ringstation bestaat uit niet meer dan een oude caravan. Foto auteurs.

De mistnetten waren in een voor slibopvang aangelegd deel langs de rivier opgesteld. De vegetatie bestond vooral uit riet met daartussen

opgeschoten wilgjes. Laarzen waren dan ook zeker nodig en door het slib was het soms moeilijk lopen. Er waren ook goede plaatsen op wat drogere delen, zoals de aangrenzende boomgaard. Helaas heeft het station te maken met de koeien uit het dorp die al menig mistnet vernield hadden. De Turken zagen er daarom van af om daar nog mistnetten te plaatsen. Twee grote grofmazige netten stonden op palen van 10 meter hoog, speciaal voor eventueel voorbij glijdende roofvogels. De mistnetten stonden dag en nacht open. Door de eerste ronde bij het eerste licht te lopen en tot de invallende duisternis in de avond op de vangplek te blijven was dit zeker verantwoord.

De meetmethoden volgt de handleiding van het SEEN-project (SouthEast European bird migration Network) van prof. Busse uit Polen. Het belangrijkste verschil met wat we op de vinkenbaan van Castricum doen is dat er standaard de vleugelformule van P2 t/m P8 ten opzichte van de top wordt gemeten. Dit lijkt in eerste instantie arbeidsintensief, maar we kregen dat al vrij snel behoorlijk onder de knie. Sedat was er helemaal snel in (nog geen 10 seconden bij 1 vogel!). Het enige lastige was de wijze van noteren. Dit had niet de vaste volgorde van P2 tot P8, maar moest beginnen met de aanduiding van de top, dan de op 1 na langste pen, etc. Hier zit vast wiskundige of Poolse logica achter, maar echt handig in het veld is dit niet. Je zou toch zeggen dat nabewerken met een computer veel handiger is dan de ringer in het veld denkwerk te laten verrichten. Verder wordt de staartlengte bovenlangs de staart gemeten, waarbij de staart in een hoek van ongeveer 90 graden omhoog wordt geknikt. De vetgraadschaal is een combinatie van Busse (1983) en Kaiser (1993) en kent naast de ons bekende 0 tot en met 5 voor de hele vette vogels nog een 6, 7 en 8. En dat is daar wel nodig. Zeker in gebieden waar de vogels een grote vlucht moeten maken zonder geschikte plaatsen voor tussenstops zorgen ze voor een enorme vetvoorraad. Er is meer informatie over SEEN te vinden op de website <http://www.seen-net.eu>.

In de periode dat wij er ringden, 25 april tot 8 mei, hebben we 589 vogels gevangen, verdeeld over 48 soorten. In totaal zijn in het voorjaar van 2009 (15 maart - 1 juni) 2.377 vogels geringd, verdeeld over 99 soorten. Ten vergelijking: het najaar van 2009 (10 augustus - 31 oktober) gaf 2.868 vogels, 74 soorten. Het voorjaar is dus relatief goed, als je bedenkt dat in het najaar een groot aantal 1^e kj vogels aanwezig is. Vaak waren de eerste twee uren van de dag goed, waarna het snel instortte. Het wachten was dan op een eventuele goede laatste ronde (in het donker

van de invallende nacht) met de mogelijkheid van zwaluwen of Gele Kwikstaarten die eventueel in het vanggebied kwamen slapen. Op de dag kon worden volstaan met 1 ringer op de vangplaats. De anderen konden dan gaan vogelen langs de rivier of in de nabij gelegen heuvels. Er valt heel wat te beleven. De trekvogels gebruiken de rivier als route. Wel gek, want waar het ringstation gelegen is, loopt de rivier naar het oosten richting Armeense grens. Daar stroomt hij vervolgens naar het noorden verder. Vogels die we zagen trekken hadden dus een oostelijke richting. Enkele leuke soorten waren Bergkalanderleeuwerik, Kleine Kortteenleeuwerik, een Grote Pieper en zowaar een zingende Humes Bladkoning! Ook de insecten (o.a. Kaukasische Klaverpage) en planten zoals de zeer fraaie *Iris elegantissima* waren de moeite van het zoeken waard.

Figuur 2. James, Richard en Arnold in actie in de kleine caravan. Foto auteurs.

Maar genoeg over bloemetjes, nu wat over de vangdagen. De eerste dag om 5:00 uur er uit en te voet door akkers en boomgaarden richting het ringstation, dat uit niet meer dan een oude zilverkleurige stacaravan bestond. Deze ochtend begon goed met de vangst van 2 mannetjes Withalsvliegenvanger, een soort die we al eens eerder op het ringstation van Antikythera in Griekenland mochten bestuderen. Andere vangsten deze dag waren onder andere twee Noordse Nachtegalen, een soort die hier meer wordt gevangen dan gewone Nachtegaal. Omdat de mistnetten langs de rivier stonden opgesteld werden vooral riet- en moerasvogels gevangen. Bijzondere vangsten deze eerste dag waren een Zwartkoprietzanger, een Snor, twee Grote Karekieten en twee Tjiffen, waarvan een de ondersoort tristis betrof. Verder ook wat 'gewonere' vogels zoals acht Fitissen, een Zwartkop, een Rietzanger, een Gele Kwikstaart en 3 Boerenzwaluwen. Ons ontbijt werd om de beurt door ons zelf klaargemaakt en bestond iedere ochtend uit Turks brood met gebakken eieren

en worst. De lunch bestond uit warm eten dat in het dorp door een inwoner werd klaargemaakt en door Sedat opgehaald werd. Dit was dan ook voortreffelijk verzorgd.

De volgende dag vingen we 26 vogels, met als leukste een Bruine Kiekendief in de roofvogelnetten. Tijdens een bezoek aan ons slaapverblijf werd er een Kauw uit de schoorsteen gehaald, toch ook niet een soort die hier dagelijks geringd wordt. In de avondschemering werden meestal wel wat Boerenzwaluwen en Gele Kwikstaarten gevangen die in het rietmoeras verzamelden om de nacht door te brengen. De gele kwikken gaven altijd weer gepuzzel en gespreksstof over de ondersoorten. Helaas konden de meesten toch niet eenduidig van ondersoortnaam worden voorzien.

De 27ste begon gelijk met een soort die tijdens de nachtelijke uren in het hoge roofvogelnet was gevlogen: het was een Nachtzwaluw. Verder deze dag een Buidelmees en een Bergtjiftjaf. Deze laatste is nauwkeurig onderzocht, maar viel eigenlijk gelijk goed op door het bruine verenkleed en bruinige flanken; dat onderscheidt deze soort van een Siberische Tjiftjaf. Deze dag werd afgesloten met een dagtotaal van 27 vogels. Wellicht wat tegenvallend totaal, maar het was vooral de kwaliteit die deze reis de moeite waard maakte.

De 28ste was een betere vangdag met 60 vogels. In de vroege ochtend vingen we een Porseleinhoen, een soort die we op de vinkenbaan Castricum ook geregeld in de misnetten vangen. Verder deze dag een Sperwergrasmus en twee IJsvogels. Knaller was deze dag een vrouw Balkansperwer die gelijk opviel door het donkere oog waardoor deze soort zich goed onderscheidt van de Sperwer. In de avondschemer vingen we er nog wat zwaluwen bij, 19 Boeren- en een Oeverzwaluw.

Figuur 3. De Balkansperwer wordt op de gevoelige plaat vastgelegd. Foto auteurs.

De 29ste was erg goed met 100 vogels waarvan 29 Fitissen. Verrassend waren de Vliegenvangers deze

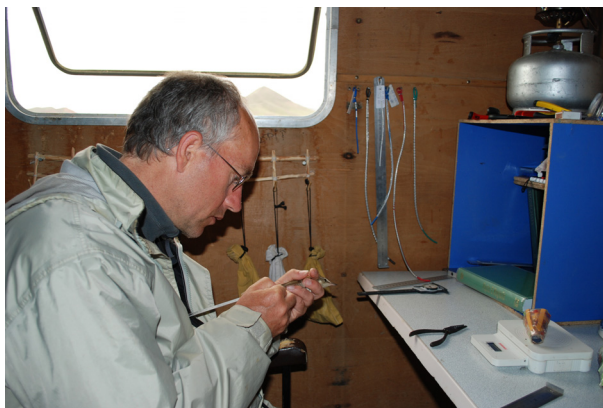
dag met een Kleine Vliegenvanger en als krent een vrouw Balkanvliegenvanger. Ook de doortrek van Grauwe Klauwier begon deze dag met de vangst van vier stuks.

De 30ste een dag met wat minder vogels maar toch zeker de moeite waard. De dag begon weer met een Porseleinhoen. Verder hing de tweede Bergtjiftjaf in de netten en in het roofvogelnet vingen we een adult vrouwtje Grauwe Kiekendief.

Op 1 mei liep het aantal weer verder terug maar de kwaliteit bleef gelukkig goed met een Kleine Vliegenvanger en ons eerste Woudaapje. Woudaapje is wel een grappige soort. Je zag ze nauwelijks maar toch hingen ze zo af en toe in de netten. We vingen 2de jaars vogels. De laatste was een mooi adult mannetje. Deze vogel was een terugvangst van het voorgaande jaar.

Op 2 mei vingen we slechts 31 vogels maar wat een soorten: een Woudaap, een Paapje, twee IJsvogels, een vrouwtje Ménéttries' Zwartkop, een Vale Spotvogel en een Grauwe Gors. Deze laatste soort was veel aanwezig in de uiterwaarden rond de rivier en in veel bosjes zong er wel eentje. De Ménéttries' was puzzelen geblazen, want de ondersoort die in Oost Turkije zit lijkt erg op de Kleine zwartkop. Gelukkig had AW al wat ervaring met de soort vanuit Azerbeidjan.

Op 3 mei slechts 28 vogels met in het eerste rondje weer een Nachtzwaluw. Ook deze dag een Putter en wederom twee Kleine Vliegenvangers. De 4de was een slechte dag met slechts 23 vogels.

Figuur 3. Arnold Wijker aan het ringen. Foto auteurs.

Op de 5de kwam de trek weer op gang met maar liefst 123 vogels. Knaller deze dag was een mooi mannetje Zwartkopgors, helaas werd deze vogel in de avondschemering gevangen zodat geen mooie foto's gemaakt konden worden. Ook deze dag veel karekietenspul zoals 16 Grote Karekiet en 13 Kleine Karekiet. In de avond kwamen er vaak zwaluwen nabij de netten om te overnachten hiervan doken er

altijd wel wat in de netten. Deze avond 35 Boerenzwaluw en drie Oeverzwaluw. Nadat alle zwaluwen geringd waren werden ze in een speciaal neergezet koepeltentje gedaan en na de overnachting hierin de volgende ochtend vroeg vrijgelaten. Dit systeem werkte prima, er was geen enkele slachtoffer. Dat voorkomt dat de vogels bij het loslaten in het donker direct weer in de openstaande mistnetten vliegen.

De 6de mei vingen we 59 vogels waarvan de meest bijzondere een echte Koolmees was. Tenslotte vingen wij op de 7de door tot 16:00 uur; daarna vertrokken we richting Kars om te overnachten, om de volgende dag weer terug te vliegen richting huis.

Over het algemeen hebben we een erg leuke tijd gehad met zeer gastvrije Turken. Ondanks de lage aantallen was de kwaliteit goed en we hebben dan ook veel kunnen leren over soorten die in Nederland of heel schaars of heel zeldzaam zijn. Het bijleren van een andere vetgraadschaal en methode om staart en vleugelformule te meten maakte de reis extra interessant. Meer informatie over het ARAS ringstation is te vinden op: <http://arasbirdstation.blogspot.com/>

Luc Knijnsberg, Arnold Wijker, awijker@quicknet.nl

Bijlage 1 Vangstresultaten 25 april t/m 7 mei 2009

Woudaap	4	Tuinfluit	14
Grauwe kiekendief	1	Braamsluiper	9
Bruine kiekendief	1	Grasmus	6
Sperwer	2	Zwartkop	29
Balkansperwer	1	Sperwergrasmus	9
Porseleinhoen	3	Ménéttries zwartkop	1
Dwergooruil	1	Fitis	111
Nachtzwaluw	2	Tjiftjaf	29
IJsvogel	6	Siberische tjiftjaf	15
Oeverzwaluw	7	Scandinavische Tjiftja	1
Boerenzwaluw	123	Bergtjiftjaf	2
Gele kwikstaart	15	Withalsvliegenvanger	2
Nachtegaal	5	Balkanvliegenvanger	1
Noordse nachtegaal	47	Grauwe vliegenvange	7
Blauwborst	5	Kleine vliegenvanger	7
Gekraagde roodstaart	5	Buidelmees	1
Paapje	1	Koolmees	1
Snor	6	Grauwe klauwier	14
Sprinkhaanzanger	2	Kauw	1
Cetti's zanger	9	Huisemus	2
Zwartkoprietzanger	5	Putter	2
Grote karekiet	30	Grauwe gors	1
Rietzanger	21	Zwartkopgors	1
Kleine karekiet	19		
Vale spotvogel	1	Totaal	589